

PROSTOR

Monika MacDonagh-Pajerová

**VEZMĚTE
S SEBOU
KVĚTINU!**

Deníky a vzpomínky z let 1980–1990

Monika MacDonagh-Pajerová
Veďte s sebou květinu!
Deníky a vzpomínky z let 1980-1990

Monika MacDonagh-Pajerová

VEZMĚTE S SEBOU KVĚTINU!

Deníky a vzpomínky z let 1980-1990

PROSTOR | PRAHA | 2014

Věnováno mým dětem, Emičce a Tomíkovi

© Monika MacDonagh-Pajerová, 2014

© PROSTOR, 2014

ISBN 978-80-7260-309-1

OBSAH

<i>Úvodem [Jan Šulc]</i>	//	11
<i>Proč se vracet k deníkům?</i>	//	13
1980		
<i>Rok, kdy všichni odešli</i>	//	28
1981		
<i>Navždy zpátky</i>	//	53
1982		
<i>Rodina v rozkladu</i>	//	65
1983		
<i>Kam dál?</i>	//	74
1984		
<i>Na filozofickou fakultu</i>	//	80
1985		
<i>Zbyly obaly z kytěk na peronu</i>	//	90
1986		
<i>Takový hudební ro(c)k</i>	//	98
1987		
<i>Deprese ze svobody - do Švédska</i>	//	117
1988		
<i>Moje Emička - na cestě k listopadu</i>	//	151
1989		
<i>Rok zázraků</i>	//	184
1990		
<i>Francie, skok do neznáma</i>	//	275
<i>Poděkování</i>	//	281
<i>Jmenný rejstřík</i>	//	282

Úvodem

[JAN ŠULC]

Každá generace má životní zkušenost, kterou jen velice těžko sdílí s generacemi novými. Vnitřní prožitek a pod kůží cítěnou atmosféru doby lze jen obtížně vyčíst z prací historiků či z toho, co z uplynulé doby zbylo – fotografií, tiskovin, televizních či rozhlasových záznamů. I zkušenost studentské generace roku 1989 se po čtvrtstoletí stala zkušeností historickou – a myslím, že právě to vedlo mou spolužačku Moniku k tomu, že se rozhodla literárně zpracovat a zveřejnit své deníkové záznamy z osmdesátých let. V nich je zachycena atmosféra tehdejší doby, chování lidí i životní dilemata, která museli řešit.

Snad právě v deníku, žánru nejintimnějším, se lze se vzdálenou dobou setkat nejbezprostředněji. Musíme mít přitom na paměti, že osobní i generační výpověď spjatá s významnými historickými zlomy může mít podoby velmi různé: románu (*Mámení po převratu* Edmonda Konráda, *Zbabělci* Josefa Škvoreckého, *Nezvěstný* Egona Hostovského, *Život je jinde* Milana Kundery, *Motáky nezvěstnému* Karla Pecky, *Loutky boží* Zbyňka Benýška), souboru publicistických článků (*Třásničky dějinných dnů* Richarda Weinerja), novely (Škvoreckého *Konec nylonového věku*, *To, co se sem nehodí* Jaroslava Jeronýma Neduhy), básnické skladby (*Zahradníckovo Znamení moci*, *Vokolkovo Hic iacet*), povídkového souboru (*Má veselá jitra* Ivana Klímy) či právě deníkových záznamů (*Deník* Otty Wolfa, *Celý život* Jana Zábrany, *Otevřený deník* Jana Vladislava).

Monika si své deníky vedla od roku 1980, tedy v době, kdy se jí situace u nás jevila jako zvláště beznadějná – čestní a stateční lidé byli pronásledováni, vězněni a nuceni k vystěhování ze země. K zpracování svých zápisků se odhodlala před třemi lety, v době, kdy zemřelo v krátké době po sobě několik z nich. Byli to muži a ženy, jež byli po dobu více než třiceti let vzory občanské odpovědnosti nejen pro Moniku, ale i pro mnoho jejích vrstevníků. A Monika jako by chtěla v náhlém okamžiku bolesti provždy zachytit svou křehkou vzpomínku na ty, kteří se nikdy nevzdali svého snu o svobodě – na Jiřího

Němce, Stanislavu Karáskovou, Jiřího Dienstbiera, Věru Jirousovou a další.

Není pochyb o tom, že smrtí Ivana M. Jirouse, Jiřího Gruši a Václava Havla v roce 2011 se v české společnosti cosi navždy symbolicky uzavřelo. Byla by však velká chyba chápat jejich životní dílo jen jako cosi již navždy patřícího do minulosti. Všichni tři byli příkladem toho, že něco dobrého a cenného veřejně pro svou obec dělat má smysl vždy, i v situaci, která se může jevit jako na první pohled zcela beznadějná. To je to hlavní, co se mohou od Václava Havla a jeho přátel učit i dnešní děti studentů z roku 1989.

Po velkém vzepětí nadějí a citů se u nás často vracíme z veřejného prostoru zpět do svého světa soukromého. Je při tom dobré vědět, že v naší zemi žili a žijí i lidé, kterým není jedno, co se kolem nich děje, a nebojí se ze svého soukromí vystoupit. A že je stále živá naděje, že vzácní lidé, které Monika ve svém literárně zpracovaném deníku zachycuje, budou mít své následovníky i v generaci svých vnuků.

Proč se vracet k deníkům?

15. července 2011 ve starém domě u Děčína

Je to dávno, co jsem se tady v malé dřevěné chalupě narodila. Na hranicích s Německem, uprostřed lesů a skal, svojí vyděšené mámě a popletenému tátovi. Bylo jim osmnáct let, protloukali se v pohraničí...

(Moje máma Olga Janovská /1947/, později Pajerová, později Sozanská, vystudovala biologii a pedagogiku na PaedF UK a psychologii na FF UK, dlouhá léta psycholožka v Poradně pro rodinu a manželství, později zakladatelka a ředitelka nadace Hestia - Národní dobrovolnické centrum.

Můj táta Otakar Pajer /1947/ vystudoval speciální pedagogiku na PaedF UK, ale celý život se profesionálně věnuje fotografii - hlavně krajiny, architektury, interiéru. Jako výtvarný redaktor Pressfota před rokem 1989 pomáhal publikovat Janu Reichovi, Zdenku Feyfarovi a dalším režimu nemilým výtvarníkům.)

Protože neměli peníze ani bydlení, byli rádi, že na jaře 1965 se štěstím odmaturovali na gymnáziu v Mělníku a na svoji vysněnou Prahu už museli zapomenout. Táta svázel dřevo v lese a schovával se před válkou, máma se starala o mě a o chalupu a o tátu a o jeho bratra Alana - ten totiž utekl za nimi. V létě a na podzim, když se do té barabizny nastěhovali, to mohlo být romantické.

Zima ale byla krutá. Mrazy strašné, závěje sněhu, pořád se jen štípal dříví a přikládalo do velké pece a zase štípalo.... Byli všichni tři sestěhovaní v jedné místnosti v přízemí - a tam, pod jedním z velkých trámů, jsem se přes tátovo úpěnlivé „Olinko, spi, to bude dobré“ jednoho lednového rána mámě narodila.

Výhled z naší vesnice do krajiny v Německu.
Foto rodinný archiv

Česko-německé pohraničí na dobové pohlednici.
Foto rodinný archiv

Kaple sv. Jana Křtitele (z r. 1744). Foto rodinný archiv

Táta a máma v šedesátých letech. Foto Alan Pajer

Autobus z Děčína nemohl v noci sněhem projet, telefon byl ve vesnici jeden bůhví kde, a tak novopečený, teprve sedmnáctiletý strýček Alan běžel a běžel, prý v tom šoku bez bot, pro pomoc a pro sanitku do vedlejší vesnice.

(Můj strýc Alan Pajer /1948/ studoval v Děčíně polygrafii. Vášnivě fotografoval – hlavně reportáže, umělce, rockové kapely. Po listopadu 1989 také politiky. Byl jedním z fotografů Václava Havla během jeho prezidentování.)

Táta na tom zřejmě nebyl nejlíp, takže pořád dokola ohříval hrnce vody, jak někde vyčetl, a tak máma rodila sice bez odborné pomoci, zato v mraku

Svatba mých rodičů v roce 1965 (zleva svědkyně Anna Havlíková, babička Alenka, máma Olga, táta Ota, babička

Olga, dědeček Petko). Foto Alan Pajer

Teta Saša a strýc Alan na zadní zahradě naší chalupy. Foto Ota Pajer

Rodina u ohně (zleva teta Saša, manžel babičky Alenky Karel, já, babička Alenka, strýc Alan, táta Ota, máma Olga). Foto rodinný archiv

Saša a Alan po padesáti letech... Foto Monika M. Pajerová

Máma Olga s taškou, v tašce já (r. 1966), u hřbitova za vesnicí. Foto Ota Pajer

páry. Slyšela pak první ranní autobus, který kolem nás projel, což by znamenalo, že jsem se narodila 8. ledna 1966 kolem 4 hodin 30 minut ráno.

Teď sedím na zahradě před tím domem z roku 1774, můj manžel Peter* radostně seká trávu, náš syn Tomík mu usilovně pomáhá a těšíme se, že za námi přijede Emička.

(Moje dcera Emma, řečená Emička, po otci Smetana, vystudovala s vyznamenáním Institut politických věd v Paříži, působí jako moderátorka, herečka a zpěvačka. Veřejné dění se jí na názor neptalo a dolehlo na ni dávno před listopadem 1989.)

* Můj manžel Peter MacDonagh (1968), vystudovaný historik z Cambridge, poradce irské středové strany Fianna Fáil - ve vládě i v opozici. Naštěstí pro mě už třináct let pracuje převážně z Prahy, do Dublinu jezdí na pracovní porady a za irskou částí rodiny.

S tátou a Alanem u loděnice na Labi. Foto Olga Pajerová

S tátou a mámou u Labe. Foto Alan Pajer

S malou sestrou Kátou.
Foto Ota Pajer

S malou Kátou a tátou v Krkonošské ulici. Foto Ota Pajer

Je totiž léto a my jsme na naší milované chalupě, která je možná jediným jistým bodem v mém vesmíru.

Jsem spokojená manželka Petera, hrdá maminka Emičky a Tomíka, se střídavým úspěchem hodná dcera mámy a táty a snaživá sestra Káti, která se tu jedno léto málem utopila, protože jsem ji neuhlídala a od té doby už to tak zůstalo – já snaživá a provinilá, ona na mě často naštvaná. To, že mi bylo šest a jí rok, na věci bohužel nic nezmění. Ještě se mi o tom malém tělíčku zdá, jak plave na hladině.

(Moje sestra Kateřina Pajerová /1971/, později Jacques, vystudovala na FF UK germanistiku a politologii. Působí v oblasti ochrany lidských práv a ekologie. Dříve poslankyně za Zelené, teď Liberálně ekologická strana.)

Vezmeme-li v úvahu ten riskantní start do života, moje chatrné zdraví a zvláštnosti naší rodiny, dá se říci, že přesto se mi všechno důležité víceméně povedlo. A přece – jako bych už nějaký čas v duchu přešlapovala.

S malou sestrou Kátou. Foto Ota Pajer

S Kátou v Krkonošské ulici. Foto Ota Pajer

*S mojí velkou Emičkou.
Foto Peter MacDonagh*

*S manželem Peterem před chalupou.
Foto Emma Smetana*

*Naše rodina (zleva já, Emička, Tomík
a Peter). Foto Nina Jacques*

Víc vzpomínám, hledám dávné souvislosti, smysl toho všeho. Najednou často pochybuji, přehodnocuji věci, které se mi dosud zdály jasné a vyřešené.

*„To víš! Prostě krize středního věku,“ řekla mi moje oblíbená terapeutka, věrná kamarádka Kačenka.**

„To víš! Nová normalizace. Zpochybňuje to naše jistoty, všechno, co jsme považovali za jednu vybojované,“ řekli mému srdci milí přátelé historici.

*(Čtu právě Fedora Gála** a vidím, že přemýšlí podobným způsobem, ovšem krizi středního věku má ten šťastlivec zřejmě až v 63 letech: „I tu naši slavnou revoluci jsme dělali s tolika chybami!“*

Jeho Krátká dlouhá cesta je taky o tom, co vlastně v životě člověka zůstane jako trvalé, důležité, to, co má smysl... Vydává se po stopách svého tatínka, kterého členové SS na pochodu smrti zastřelili, protože nemohl dál. Bylo mu 35 let, byl to milý a šikovný člověk a Fedor ho nikdy nepoznal. Narodil se své utržené mamince v Terezíně.)

* Kateřina Chvalovská (1966), později Krylová, vnučka legendárního plukovníka Chvalovského. Potkaly jsme se na gymnáziu a už jsme se nerozešly. Vystudovala PF UK a pracuje jako právnička Muzea hl. m. Prahy.

** Fedor Gál (1945), sociolog a publicista. Nejvýraznější postava Verejnosti proti násilí (slovenské obdoby Občanského fóra), která vedla sametovou revoluci na Slovensku. Žije a píše v Praze.

Desáté narozeniny v Krkonošské (zleva Káťa, táta, máma a já). Foto Alan Pajer

Prouzkovaná rodina (Peter, Tomík a já). Foto Emma Smetana

Táta a máma. Foto Alan Pajer

Babička Alenka na zahradě. Foto Ota Pajer

Babička Alenka s manželem Karlem před chalupou. Foto Ota Pajer

Rozhodla jsem se letos taky vrátit zpátky - v čase i v prostoru, vytahat desítky malých i velkých sešitů, do kterých si víc než třicet let někdy pečlivě, často nepořádně zapisuji - sebe, rodinu, přátele. Třeba něco zjistím, třeba to trochu rozmotám.

„A když ne, děti budou mít vzpomínku,“ jak říkávala zasněně moje milovaná babička Alenka, * maminka mého táty. Ta moje krásná, laskavá, hodná babička. Ta, co mi od dvanácti let tak hořce chybí.

17. července 2011, neděle

Sedíme jako obvykle na zahradě, právě jsme poobědvali a užíváme si s Peterem pravou kávu ze starého kávovaru. Kolem dvakrát přejde dvojice starších lidí, ostýchavě nahlížejí do zahrady, jako by se chtěli na něco zeptat. Peter si jich všiml: „Počkejte, zavolám manželku, umí německy...“

Jdu k vrátkům, asi se ztratili, potřebují poradit. Stará dáma praví:

„My bychom si rádi vyfotografovali váš dům, bylo by to možné?“

„Jistě, samozřejmě, pojd'te dál.“

Můj rodný dům je krásný, starobylý, černobíle natřený, jako z perníku a cukru, bodejť by se turistům nelíbil, říkám si pyšně...

A pak ta paní bez varování řekne: „Víte, já jsem se v tom domě narodila...“

Strnu a zašeptám: „Ale já taky...!“

„A můj tatínek a můj dědeček se tady taky narodili, tady v té kuchyni,“ dodá ona...

* Moje babička Alena Rothová (1924-1978), později Pajerová, nejdůležitější osoba mého dětství. Maminka bratrů Jana, Otakara a Alana. Dcera Monička jí zemřela šestiměsíční, proto jsem Monika. Se ztrátou babičky jsem se zřejmě nikdy nevyrovнала.

Babička Alenka a milované květiny... Foto Jan Roth

U křížku (zleva babička Alenka, já, bratranec David, teta Saša, sestřenice Simona, vpředu sestra Káta), za námi zvláštní světlo... babička za rok zemře... Foto Alan Pajer

To už sedíme na lavičce, její manžel tiše vedle ní, Peter a Tomík netuší, co se děje, vypadám rozrušeně. Ještě kávu přiděláme a já běžím pro záznamník:

„Nebude vám vadit, když si budu psát? Víte, vždycky jsem doufala, že se jednou potkáme.“

A tak píšu, rychle, jako ve snu, příběh mého rodného domu.

Příběh mého rodného domu – Češi a Němci a jak žili – spolu i bez sebe

„Vesnice byla vždycky chudá, závislá na dříví, které se spouštělo do Hřenska. Taky se tu pěstovala zelenina a ovoce, hlavně jablka,“ opakuje několikrát se zalíbením Elisabeth.

„Dům postavil jeden z mých prapradědečků, někdy kolem roku 1700. Vždycky jsme tu pak bydleli, rodina Richterova. Říkalo se

tu ‚Beim Glöckner‘,* protože jsme vedle v kapličce zvonili, to bylo pěkné.“

(Pane Bože, zrovna letos kapličku nádherně opravili, nosila jsem dělníkům kávu a vyzvídala – na jednom trámu našli vyryté „anno 1774“ a iniciály „F. F.“- tvrdili, že jsme možná první, kdo ten vzkaz z dávné minulosti uviděli.)

„Můj tatínek Rudolf Richter se narodil v roce 1905 tady dole, měli tu posteje. Vyučil se pokrývačem a byl moc šikovný. Celé vesnici pořád něco spravoval, střechy, okapy, plno náradí tu měl, ano, tady v tom pokojíku měl dílnu.

Moje maminka se narodila jako Irma Richterová v roce 1909, ale nebyli příbuzní. To víte, bylo to časté jméno. Víte, jak je za vesnicí to hluboké údolí s několika domy, říkali jsme tomu der Buscherand, na okraji keřů...“

(Ano, vždycky jsem přemýšlela, proč se tam říká Na Bušerandě.)

„Tak tam se maminka narodila – a když si vzala tatínka, přestěhovala se sem do vesnice a ani jméno si měnit nemusela! Vzali se 31. prosince 1933.“

„Pane Bože, to už to bylo vedle v Německu špatné, věděli to?“

„Ne, určitě ne,“ řekne tiše. „My jsme tady vůbec nevěděli, co se ve světě děje,“ dodá pro jistotu.

„Měli jenom mě, jedinou dceru. Elisabeth. Narodila jsem se 19. listopadu 1934. Tady v tom domě.

Maminka měla dvě kozy a vepřítka, přesně tam, kde máte koupelnu, a taky hodně slepic. Za školou jsme měli pole.

Tatínka odvedli v roce 1941. Dvakrát přijel domů, skoro jsem ho nepoznala. A pak už nic, žádná zpráva ani dopis; modlily jsme se, aby zůstal naživu. Bydlely jsme tu tři ženské – babička, tatínkova matka, maminka Irma a já.

Naštěstí naproti bydlela Augusti, tatínkova sestra se svojí rodinou, a tak jsme si pomáhali. Nahoře na půdě měla Augusti takový malý přístřešek, tam jsme se my ženské schovaly v květnu 1945, když vesnicí projížděli Rusové. Těch jsme se moc báli, kradli, na co přišli, a ženy znásilňovali.

Protože Augusti pomáhala českým lidem během války, mohla si vybrat, kdy odjede a co si s sebou vezme.

Odjela s rodinou hned v létě 1945, nejdřív do Duryňska, pak do Magdeburgu. Všichni už jsou mrtví, jenom jedna vnučka od Augusti,

* U Zvoníka.

Irgard, ta žije v Kanadě a vždycky v srpnu za námi do Mnichova přijede. Když odcházeli, bylo jí šest let. Jakou ta bude mít radost, až jí budu o našem setkání vyprávět!

Babička s maminkou řekly, že my nikam nepůjdeme. Pořád jsme doufaly, že tatínek se přece jen vrátí. Ten rok byl ale těžký, nevěděly jsme, co s námi bude, od tatínka zprávy žádné.

Jednou v noci, vlastně už skoro ráno, bylo tak půl třetí, v létě 1946, najednou po celé vesnici bylo plno křiku a pláče. Zvonili, boučali na dveře, kdo neotevřel, tomu je rozbili. Vrazili k nám, řekli, že se máme rychle sbalit, a to bylo všechno. Byl to šok.“ Utře si slzy a podívá se po manželovi, jestli má pokračovat.

„Všechny nás shromáždili na návsi, rance jsme měli jen tak halabala sbalené, hlavně peřiny, babička pořád naříkala, že si musíme držet peřiny. Až do své smrti je nenechala vyhodit, ty staré peřiny.

Nejdřív nás naložili na nákladní auta a odvezli do Rabensteinu,* to byl takový sběrný tábor, podzemní továrna. Pak do Tetschen,** tam nás nechali dlouho. A pak nás jednoho dne nahnali do vagónů a řekli, že musíme pryč a že nevědí, kam pojedeme.

Bylo to hrozné, maminka pořád plakala.

Jeli jsme dál a dál na sever, až jsme dojeli do Rostocku, k moři. Tam si nás měly rozebrat německé rodiny. Ale to víte, nás nikdo neznal, moc nadšení nebyli.

Babičku si po čase našla Augusti a vzala ji k sobě.

A pak konečně maminka přes Červený kříž našla tatínka. Byl v americké zóně, v Mnichově. My ze sovětské zóny jsme nemohly za ním. Maminka ale rozhodla, že se pokusíme do Mnichova tajně dostat. Tak jsme zase jely přes celé Německo, přes čáru už jsme musely v noci, pěšky.“

Poprve jsem se odvážila na něco zeptat: „A jaké to bylo, když se rodiče po těch letech setkali?“

(Asi jsem se bála, že to bude jako v *Manželství Marie Braunové* od R. W. Fassbindera.*** Jak nádherná Hana Schygulla pořád chodí po nádraží, na krku ceduli: „Viděl někdo Herrmanna Brauna, prosím?“ A pak se setkají a všechno je jinak...)

„Oni byli tak šťastní, že přežili, že se našli! Žili spolu až do

* Rabštejn, původně podzemní německá továrna, sloužil jako sběrný tábor pro Němce před odsunem.

** Děčín-Podmokly, původně dvojměstí, naše nejbližší velké město.

*** *Die Ehe der Maria Braun*, nádherný film Rainera Wernera Fassbindera, v němž se pokouší vyrovnat s nacistickou minulostí Německa. Září v něm v hlavní roli herečka Hana Schygulla.

V r. 1929 odhalili na našem hřbitově pomník padlým z první světové války. A za deset let to začne nanovo. Foto rodinný archiv

tatínkovy smrti, on pracoval na stavbách a silnicích, to víte, tehdy se všechno stavělo znovu. Byli jsme chudí, moc chudí. Až v roce 1949 se to trochu zlepšilo, když Konrad Adenauer* udělal měnovou reformu.“

(Zase mám před očima obrazy z Fassbindera, jak nechá na závěř filmu jako v negativu defilovat německé kancléře od Konrada Adenauera až po Helmuta Schmidta** a k tomu drsná hudba a hlas, který říká: „Dali jste nám blahobyť, vzali jste nám duši!“ Točil to ovšem v době Rote Armee Fraktion,*** po roce revolucí 1968... a byl to on, věčný rebel. Z Německa nakonec musel kvůli veřejnému pohoršení odejít do Francie.)

Přemýšlím, že já jsem se tu narodila v roce 1966, kdy si Albert Speer**** do posledního dne odpykal třiačtyřicetiletý trest ve Spandau, jako jediný svědek ochotný o té době mluvit vydal vzpomínky „V srdci Třetí říše“ - a ztratil i poslední přátele včetně věrného tajemníka Wolterse. V rozhovorech s Gitou Sereny***** to vysvětluje tak, že vypověděl upřímně, k čemu došel.

* Konrad Adenauer, německý kancléř za křesťanské demokraty, jeden z otců zakladatelů sjednocené Evropy.

** Helmut Schmidt, německý kancléř za sociální demokraty, za války představitel hnutí odporu.

*** RAF, Frakce rudé armády, původně reformní hnutí, přešlo později k otevřenému teroru, únosům a vraždám.

**** Albert Speer, oblíbenec Adolfa Hitlera, architekt a ministr průmyslu třetí říše. V Norimberském procesu unikl díky svému šarmu a inteligenci trestu smrti a strávil třiačtyřicet let ve věznici v Berlíně-Spandau.

***** Gita Sereny, maďarská novinářka a spisovatelka. Podařilo se jí přimět Speera k dlouhým rozhovorům, zpracovaným v rozsáhlé studii *Albert Speer - jeho zápas s pravdou*, což je nejvýznamnější pohled „z druhé strany“, tedy z pozice těch, kteří nacistický režim nejen podporovali, ale přímo buďovali.

Pradědeček Jan Roth, kameraman, původem z Náchoda. Foto rodinný archiv

Prababička Marie Rothová, roz. Hildebrandtová, jeho manželka. Foto rodinný archiv

Babička Alena Rothová, později Pajerová (její oblíbená fotografie). Foto atelier Stroebinger

(Zahanbil samozřejmě všechny ty, kteří pilně budovali německý hospodářský zázrak a na nějaké hrabání se v minulosti neměli náladu. Co kdyby se pak někdo zeptal jich, co ONI v dobách Třetí říše dělali?)

A copak mi to připomíná s našimi komunisty dnes? Ti už se řádně OKLEPALI z listopadové revoluce. Situace, v níž by bývalí příslušníci NSDAP v Německu měli pětadvacet let po skončení druhé světové války takové sebevědomí a vliv jako dnešní komunisté v České republice, je nepředstavitelná.)

Elisabeth radostně pokračuje: „To se nám pak začalo konečně trochu dařit. Potkala jsem tady Kurta a v roce 1956 jsme se vzali. Děti nemáme, ale jsme spolu šťastní, vid’?“

Kurt s úsměvem přisvědčí.

„Tedy po pravdě, rodiče chtěli, abych si vzala syna Clarů-Aldringerů, znáte je?“

No jéje, nejbohatší rodina v širém okolí, kamenné lavičky v lese, největší hrobka na našem hřbitově.

„Vidíte, vystěhovali se taky do Mnichova a naši nás chtěli dát dohromady. Ale on byl moc starý a už jsem měla ráda Kurta. Tak jsem je zklamala. Stejně už nic neměli, jako my všichni,“ směje se.

Kameraman Jan Roth a režisér Martin Frič při natáčení. Foto rodinný archiv

Vánoce v Neratovicích (zleva pradědeček Roth, táta Ota, prababička Rothová, strýc Alan, babička Alenka, dědeček Otakar). Foto rodinný archiv

Bratranec David má narozeniny (zleva babička Alenka, David s vysněným nákladákem, prababička Rothová, Karel, teta Saša, strýc Alan, já, táta Ota, sestra Káta a máma Olga). Zřejmě poslední společné foto. Foto Alan Pajer

Seděli jsme na zahradě několik hodin, sousedi přinesli občerstvení a stará dáma Elisabeth jim za to ukázala skrýš na jejich půdě, v domě, který patřival její tetě Augusti. Pak si s dojetím pomalu prošla celý náš dům, udělala fotografie pro svoji maminku.

Loučili jsme se jako staří známí.

19. července 2011, úterý

Vzali jsme s Peterem našeho Tomíka na procházku – došli jsme až k hřbitovu. Našli jsme hrobku Richterových-Clarových (občas se ty domluvené sňatky povedly) a dali k ní květiny.

Poslední zemřeli před válkou.

Přemýšlím celý den o tom, že tedy JE důležité vědět. Má smysl si pamatovat a říkat to dál, svým dětem, přátelům, bližním. Večer na půdě vyhrabávám s úzkostí svoje deníky od roku 1980 až dodnes a začínám psát.

(Do jednoho je halabala s hedvábnou československou vlajkou vložená suchá, polorozpadlá květina. Ta z Albertova...)

„Asanace“

Tak se v hantýrce StB nazývala obří akce, jejímž cílem bylo v letech po Chartě 77 dostat z Československa přední disidenty, jako byli Václav Havel, Ivan M. Havel, Jiří Dienstbier, Ludvík Vaculík, Ivan Klíma, Jiří Gruša, Petr Pithart, Václav Benda, Jiří Němec, Pavel Kohout, Julius Tomin, Václav Černý, Jiří Kolář, Jan Vladislav, Svatopluk Karásek a další a další.

Tedy nejen je, také jejich ženy a děti, tedy celé rodiny. Byla to proto akce nadmíru obtížná, vyžadující zvláštní lidi a rozpočty a „diferencovaný“ přístup k dotčeným obětem.

Jako dítě sotva patnáctileté jsem samozřejmě neměla ani tušení o tom, že nějaká „AKCE“ probíhá, jenom mi bylo divné, že rok dva po Chartě začali mizet lidé z okruhu přátel a známých mých rodičů a pak jako by se smyčka utahovala nenápadně čím dál víc, došlo i na rodiny nejbližší – Němcovy, Tominovy, Karáskovy. Nakonec i na nás, protože napětí doma dosáhlo svého vrcholu – a tam někde zřejmě skončila tichá dohoda mých rodičů, že ať se děje, co se děje, zůstanou navždy spolu.

Z bezradnosti a úzkosti, jež mne z toho všeho zavalovaly, jsem si začala psát svůj první deník. Osmého ledna 1980.

Až mnohem, mnohem později, mi Pavel Tigríd dal v Paříži mezi jinými vzácnostmi ze Svědectví také Český snář od Ludvíka Vaculíka.

*Střídání mluvčích Charty 77 (zleva
nahore Václav Havel, Jiří Dienstbier,
Ladislav Hejdránek a Václav Benda.
Dole Jiří Hájek a Zdena Tominová).
Foto Ondřej Němec*

Vaculík začíná podle svých slov psát na pokyn Jiřího Koláře, jenž se zrouna vypravil na umělecké stipendium do Západního Berlína (ze kterého se pochopitelně neurátí) v lednu 1979, v psaní pokračuje do jara 1980 a rediguje v průběhu celého roku 1980.

*Tedy v době, kdy „ASANACE“ jela na plný plyn a také jeho nej-
smutnější zápisy jsou o tom, kdo nedávno odjel (Zdeněk Mlynář, Karel
Bartošek a jeho žena Susette, Jaroslav Hutka), kdo zřejmě chce odjet
a kdo nakonec pod nátlakem odjede, ale chudák Ludvík to ještě netuší
(tak blízký Jiří Gruša s Ivankou, Pavel Kohout s Jelenou, Jan Vladislav,
Julius a Zdena Tominovi).*

„Prostě každý den něco napiš, ono se z toho něco vyklube,“ řekl veselý

Pražská desítkta - uvěznění představitelé Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných (zleva nahoře Václav Havel, Otká Bednářová, Petr Uhl, Kamila Bielíková, Jiří Němec, dole zleva Ladislav Lis, Jiří Dienstbier, Dana Němcová, Václav Benda a Václav Malý). Foto Ondřej Němec

Kolář smutnému Vaculíkovi a přenechal mu svoje místo v kavárně Slavia mezi Josefem Hiršalem a Janem Vladislavem.

(Úplně ho slyším, mně totéž řekl v létě 1989 ve svém pařížském ateliéru, kterému důsledně říkal „dílna“, ještě s vysvětlením: „Víte milostivá, on každý pořád koumá o umění, ale ono je to řemeslo jako každé jiné, víme? Prostě každý den, od tolika do tolika, ať vás něco napadá nebo ne, sednete si na zadek, něco napíšete a ono se pak uvidí.

Já to dělám taky tak. Každý den jdu sem do dílny, obléknu si svůj pracovní plášť jako dělník v továrně, mechanicky si něco píšu a strhávám a lepím ještě od včerejška tady u toho stolu a pak to zase přemísťuju tady na ten druhý stůl a ono někdy – jenom někdy, milostivá! – mi z toho něco vyleze.

No a na tom pak kutám, zase každý den, ať se mi chce nebo nechce, protože ten můj galerista, znáte ho, on se vždycky přizene v pátek a chce, abych měl něco nového!

Ludvík Vaculík. Foto Viktor Stoilov

Ludvík Vaculík a Lenka Procházková se synem. Foto Viktor Stoilov

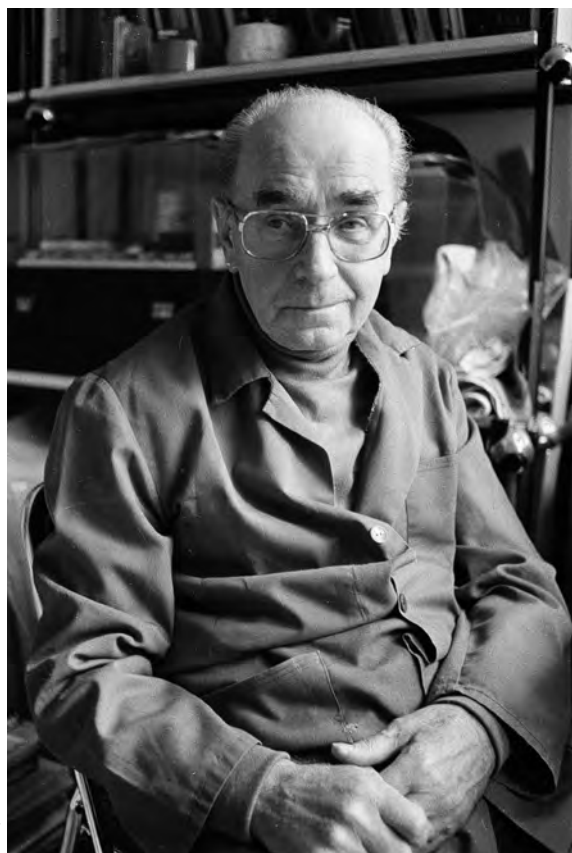
Chápete to? Jak já mám mít pořád něco nového?“ šibalsky se směje, protože oba víme, že panu L. někdy velmi rád podstrčí něco docela starého a ten pán si toho ani nevšimne.)

Takže tedy Ludvík Vaculík, ve věku dvaapadesáti let, stále ještě zdeprimovaný z neúspěchu jara 68, zklamáný malým dopadem Charty 77, pronásledováním na každém kroku a utrmácený vyráběním knížek v edici Petlice – což mu vlastně znemožňuje vlastní psaní – se pouští do jakýchsi deníků.

Neví v tom lednu 1979 nic – ani proč píše, ani pro koho, ani jaké budou postavy a zápletky toho příběhu, prostě píše a píše – až najednou zhruba po půl roce vidí, že ona se z toho jakási mozaika skládá.

A paralelně, v touž dobu, si malá vystrašená studentka začala na druhém konci Prahy psát deník, z podobně úzkostných pocitů.

Teprve po čase jsem si začala uvědomovat, že se mi pod rukama něco skládá.

*Jiří Kolář v exilu – jeho pařížský ateliér
v rue de Lillas. Foto Viktor Stoilov*

1980

Rok, kdy všichni odešli

10. ledna 1980, čtvrtek – můj první zápis do deníku

Mám pocit, že se poslední dobou něco divného u nás i kolem nás děje. Proto jsem se rozhodla si věci zapisovat, abych třeba jednou pochopila to, čemu teď nerozumím.

Tento deník – krásný, červený, se starou fotografií holčičky s trakařem plným květin – jsem dostala včera k narozeninám. Přinesli mi ho můj zlatý strýček Alan s tetou Sašou.*

Vánoce jsem opět prožila většinou v posteli, hned po Štědrém dnu jsme museli z chalupy přijet do Prahy, jako obvykle jsem měla teplotu. Od té doby ležím, beru prášky a většinou si čtu. Máma říká, že jsem chcipák, a táta, že jsem lemra a mám to z toho, že málo sportuju.

V sobotu u nás spal Jakub Němec** a v neděli jsme slavili ty moje narozeniny. Od té doby, co se vystěhoval jeho táta Jiří Němec do Rakouska, je u nás Kuba ještě častěji, mají se zvláště rádi s mým tátou.

Že by můj táta místo dvou holek vlastně chtěl aspoň jednoho kluka? Že by Kubu mrzelo, že ho jeho táta nevezal s sebou? Ale to by musel vzít přece všech sedm dětí Němcových a ještě Tobiáše Jirouse,*** ten je snad taky jeho. (To by ho ovšem Věra**** umlátila, kdyby jí Tobík milovaného, kouzelného, chtěl odvézt!)

Dost se divím sama sobě. Byla jsem přece tak zklamaná letos v létě na faře, plné neznámých mániček, jejich partnerek a dětí. Z koncertu nějaké zakázané kapely jsem nic nechápala, nikoho jsem

* Moje teta Saša, manželka Alana, také fotografka a výtvarnice, věrná souputnice svého manžela v dobách dobrých i zlých. Oslaví spolu letos obdivuhodné 45. výročí svatby.

** Kamarád Jakub Němec, nejmladší syn Dany a Jiřího, měl tragický osud. Byl často s námi, když byli oba rodiče ve vězení. Měl moc rád mého tátu. Vjímečně inteligentní, zápasil s mnohými demony v sobě – a když se konečně zdálo, že je na tom lépe, zabil ho řidič kamiónu na dálnici a ujel.

*** Kamarád Tobiáš Jirous, syn Věry Jirousové a Jiřího Němce, výtvarník a hudebník.

**** Moje oblíbená mentorka Věra Jirousová, skvělá básnířka a historička umění. Představila českému publiku výtvarníka Bohuslava Reynka a jeho manželku, básnířku Suzanne Renaud. Dala mi mnoho dobrých rad do života, včetně poučení „jak se chovat u výslechu“.

Zleva Jakub Němec, táta, Káťa, sestřenice Alena a bratranec David.
Foto rodinný archiv

Němcovi a Jirousovi v Ječné (zleva dole Jakub N. s vlajkou, Teodor Marjanovič, Pavla N., Kristina Marj., Helena Marj., K. Kořánová, Ivan Martin Jirous, druhá řada zleva Tobiáš J., Dana Němcová, M. Kořánová, Veronika N., Jiří Němec, Jana N., nahoře zleva Jan, zvaný Dlouhán, P. Marhold, Věra Jirousová ve stínu, Markéta N., Pavel Zajiček, Milan (Mejla) Hlavska. Foto Ondřej Němec

pořádně neznala, všichni byli rychle tak veselí, že se s nikým ani mluvit nedalo.

Přitom se nezměnila moje touha „k nim“ patřit, ani moje chování vůči Kubovi Němcovi a jeho kamarádovi Markovi Tominovi – ani moje smýšlení o nich. Zvláštní, protože oni samozřejmě patří do středu té společnosti, která mě tolik vystrašila.

A čím vlastně jsem byla vyděšená? Tím, jací oni – Němcovi, Tominovi, Jirousovi a další – prostě jsou, anebo tím, že já k nim nemůžu patřit?

A proč jsou to dva tolik vzdálené světy, ten disidentský a ten náš, jaký vlastně? A co všechno člověk musí udělat, aby přešel z jednoho do druhého, jestli to je vůbec možné?

(Slyšela jsem někde, že zahraniční novináři našim disidentům říkají „the merry ghetto“ – tedy „veselé ghetto“ a to by sedělo. Veselí jsou určitě, i když obklíčení policajty a hlídání na každém kroku. Otázka je, jestli chtějí být v ghettu a jak to ghetto otevřít?)

V každém případě Kuba je zajímavý, dokonalý posel mezi těmi